

Intervjuer i granskning av undervisning

Vad är en intervju?

En intervju kategoriseras som en s.k. interaktiv metod, i likhet med exempelvis observationer. Med andra ord så interagerar inspektören med personer i syfte att skapa ett empiriskt material som, tillsammans med andra underlag, sedan ska analyseras. Denna dimension av medskapande ställer höga krav på ett enhetligt och systematiskt arbetssätt. Det innebär också att det krävs ett reflekterande förhållningssätt till den egna rollen som inspektör liksom till den beskrivning av verksamheten som intervjun resulterar i.

Syfte med intervjuer i granskning av undervisningen

Intervjuer kan fylla olika syften beroende på vad som ska undersökas. I Skolinspektionens kvalitetsgranskningar är syftet att få information om hur någon *handlar* eller *agerar* (informantintervjuer). Intervjuerna ska sammantaget (och tillsammans med övriga underlag) generera en beskrivning av den verksamhet som ska granskas, exempelvis *hur* undervisningen bedrivs inom ett visst ämne.

Vad finns i modellen för granskning av undervisning?

Inom modellen har en rad intervjufrågor tagits fram vilka behandlar de allmäntdidaktiska kvaliteterna. Dessa är tematiserade utifrån modellens bedömningsområden och ska kompletteras med projektspecifika frågor¹. Frågor finns för elevintervju, lärarintervju efter lektion, lärarintervju i grupp och intervju med rektor. I de flesta projekt är det en fördel att förlägga intervjuerna efter

¹ Projektledningen för varje kvalitetsgranskning ansvarar för att ta fram de projektspecifika intervjufrågorna som inte vidare berörs här.

observationerna, för att därigenom ha möjlighet att återkoppla till det som har observerats².

Vilka individer som intervjuas sätts samman utifrån projektets syften, exempelvis lärare som undervisar i ett visst ämne, i en viss klass eller i en viss årskurs. Elever bör väljas ut slumpmässigt av inspektörerna, exempelvis var femte elev på klasslistan.

Att genomföra intervjuer

En intervjusituation är ett möte mellan två eller flera människor vilket definitionsmässigt medför att inspektören påverkar den information som samlas in. För Skolinspektionen får detta en särskild betydelse eftersom uppdraget primärt handlar om att kritiskt granska verksamheten. Relationen mellan inspektör och informanter är därför speciell och det är viktigt att medvetet reflektera kring balansakten i att skapa en god och förtroendefull intervjusituation utan att vika från en professionell, saklig, neutral och utredande ansats.

Förbered intervjuerna genom att vara väl förtrogen med de frågor som ska ställas och de teman som ska behandlas. En intervjusituation är ofta krävande och intensiv och det gäller att vara väl förtrogen med *vilken* information som ska inhämtas för att inte behöva läsa frågorna innantill. En intervju inleds med fördel med några kortare uppvärmningsfrågor i syfte att få alla deltagare att känna sig bekväma. Redogör inledningsvis för syftet och förutsättningarna för intervjun, vilken tid som finns till förfogande, hur anteckningar används etc.

En grundläggande tumregel för informantundersökningar är att fråga om hur personer *gör* – det vill säga hur de agerar i vissa konkreta situationer. En fråga om hur något "är i största allmänhet" riskerar att mer ge en bild av hur informanten vill att något ska vara eller vad som är policy, snarare än hur något verkligen fungerar. Därför bör öppna frågor formuleras så att de fokuserar på själva beteendet som vi söker information om, gärna med en specificerad tidsram för att konkretisera, exempelvis "beskriv vad du gjorde när...". Det ska inte heller förutsättas att inspektör och informant delar förståelse för begrepp och processer som används. Intervjuerna bör därför hållas på en relativt konkret nivå, där informanten uppmanas att ge beskrivningar och exempel på konkreta situationer (jämför exempelvis formuleringarna "följer du upp under-

² Projektledarna för varje kvalitetsgranskning ansvarar för riktlinjer för den övergripande undersökningsdesignen.

visningen i [ämne]?" med "berätta vad du gjorde senaste gången du deltog i undervisningen i [ämne]?"

Flertalet av de intervjuer som genomförs inom kvalitetsgranskningarna är gruppintervjuer och det är därför viktigt att under intervjun säkerställa att samtliga informanter får komma till tals. Var uppmärksam på om vissa deltagare är dominanta och hur det kan påverka resten av gruppen, såväl explicit som implicit.

Intervjuerna ska dokumenteras. Säkerställ att dokumentationen innehåller konkreta exempel på sådan information som efterfrågats. Om inte all dokumentation är möjlig under själva intervjusituationen så komplettera anteckningarna snarast möjligt.

Att intervjua barn och elever

Inom kvalitetsgranskningarna förekommer elevintervjuer som ett givet inslag. Att intervjua barn och ungdomar kräver dock lite andra förhållningssätt och överväganden än intervjuer med den pedagogiska personalen (för en mer omfattande beskrivning, se PM om "Barns perspektiv som kunskapskälla"). Det är viktigt att reflektera kring den asymmetriska relationen mellan den vuxne (inspektören) och barnet/eleven. Det är också viktigt att tänka på att barnen/eleverna, i motsats till den pedagogiska personalen, inte har en skyldighet att delta i granskningen.

I likhet med principerna för intervjuer med personal så är det primära syftet med intervjuerna att få information om verksamheten och förhållningssättet ska därför återigen vara neutralt, sakligt och utredande i relation till vad barnen/eleverna berättar. Inled därför med att berätta vad syftet med intervjun är och var noga med att lyfta fram att det inte finns rätt eller fel svar på frågorna. Barn försöker ofta vara till lags och vill gärna visa sig duktiga och "svara rätt", något som kan förstärkas då barnen/eleverna har vissa föreställningar (positiva eller negativa) av vad meningen med granskningen är. Var därför noga med att upprätthålla en professionell intervjuroll och undvik att uttrycka subjektiva omdömen om det som barnen/eleverna talar om, oavsett om det är positiva eller negativa uttryck³.

³ Det är däremot viktigt att vara uppmuntrande och uppskattande gentemot barnets insats och deltagande men undvik att låta barnen/eleverna märka hur ni värderar de händelser de återger.

Inled gärna intervjun med några öppna frågor i syfte att få barnen/eleverna att börja prata, t.ex. "Berätta vad ni gör i klassrummet!" för att sedan utifrån detta uppmana till mer fokuserade och konkreta exempel. Var noggrann med att be om tydliga exempel på situationer och beteenden och förutsätt inte att barnen/eleverna är bekanta med de begrepp eller tolkar frågor precis som avsetts. Be därför gärna om förtydliganden – men utan att påverka det barnen berättar eller låta anklagande! Ett bra knep är att framställa sig själv som okunnig: "nu förstod inte jag, kan du förklara...", "det där var lite svårt, kan du berätta mer..." eller "nu minns inte jag hur du sa, kan du berätta...". I de sammanhangen är det dock centralt att inte föra in ny information i intervjun, utan att be dem berätta igen.

Då intervjun oftast sker i skolmiljön är det viktigt att reflektera kring att barnet/eleven inte med självklarhet upplever sig som trygg i t.ex. lärarum eller liknande. Att eleverna ofta intervjuas i grupp kan ge såväl positiva som negativa effekter. Positiva aspekter kan vara att barnen/eleverna kan hjälpa varandra att komma ihåg och uttrycka sig. Samtidigt finns en risk att vissa individer dominerar situationen och att det som kommer fram blir en form av konsensus som inte nödvändigtvis representerar de faktiska förhållandena.

Efter intervjun

Utgå från anteckningarna för att tematisera och analysera information utifrån de bedömningsområden och indikatorer som projektet specificerat. Som stöd för värdering av informationen kan två källkritiska principer vara användbara att reflektera kring: informanternas oberoende och tendens. *Oberoendet* i information kan värderas utifrån följande aspekter: a) om beskrivningar/konkreta exempel kan bekräftas av olika informanter, b) hur nära informanten är det som beskrivs (eget handlande eller om det är återberättande av andras handlande) och c) informantens påverkan av andra omständigheter, exempelvis dynamiken i gruppen.

En informant betraktas som *tendentiös* om personen kan ha ett intresse av att snedvrída information eller utelämna viss information. En huvudregel är i normalfallet att aldrig lita på en ensam tendentiös informant utan att så långt som möjligt söka komplettera informationen från andra informanter eller med andra underlag.

Frågor till elever (gruppintervju)

Notera att följande intervjufrågor är avsedda att ge underlag för bedömning av de specificerade områdena. Det är dock nödvändigt att varje projekt anpassar strukturen för intervjuerna efter vad som lämpar sig i det specifika projektet. Likaså kan justering av frågor och ordval utifrån elevernas ålder vara nödvändig.

Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

1. Beskriv hur er lärare gör för att alla elever ska tycka att undervisningen är intressant.
2. Berätta om hur arbetsron är på lektionerna. Vad gör er lärare om någon stör de andra eleverna? Beskriv en sådan situation om det förekommit.
3. Berätta om hur det är när ni ska redovisa något eller ha gemensamma diskussioner i klassen. Finns det några elever som pratar mer än andra? Vad gör er lärare i en sådan situation? Vad skulle hända om någon sa något konstigt eller svarade fel på en fråga – hur agerar er lärare och de andra eleverna då?

Individanpassning, variation och utmaning

4. Berätta om hur er lärare gör under en lektion för att alla ska kunna vara med – finns det t.ex. möjlighet att välja arbetsformer eller innehåll i uppgifter eller anpassas uppgifterna så att alla kan klara av att arbeta med dem?
5. Får ni prova på olika sätt att arbeta, t.ex. i grupper eller med olika läro-medel? Berätta om hur det kan gå till.
6. Vet era lärare vad ni kan och vad ni är intresserade av? Ge exempel på om detta har fått utrymme i undervisningen.
7. Berätta vad er lärare gör om det finns någon elev som tycker att undervisningen är för svår eller som av något skäl inte hänger med. Ge exempel på hjälp eller anpassning i en sådan situation.
8. Berätta vad er lärare gör om det finns en elev som tycker att undervisningen är för lätt eller som snabbt blir "färdig" med en uppgift. Ge exempel på ytterligare utmaningar som ges i en sådan situation.

Tydlighet i mål, innehåll och struktur.

9. Beskriv senaste gången er lärare presenterade ett nytt arbetsområde eller en ny uppgift. Vad sa er lärare för att förklara vad ni skulle göra och varför?

10. Berätta om hur er lärare förklarar och beskriver de områden ni ska arbeta med och de uppgifter ni ska utföra. Ser läraren till att ni har förstått vad ni ska arbeta med och varför? Ge exempel.

Uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet

11. Berätta om hur er lärare ger respons på det ni gör på lektionerna eller som läxa. Om ni behöver utveckla något, får ni veta vad det gäller och hur ni kan gå tillväga?
12. Berätta om en situation då läraren talat med er i klassen om vad ni har lärt er.

Frågor till lärare efter lektionsobservation (enskilt)

Notera att följande intervjufrågor är avsedda att klargöra sådant som observerats på lektionen. Återkoppla därför till lektionsobservationerna och fokusera på de områden som bedöms som mest relevanta att klargöra med utgångspunkt i observationerna.

Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

1. Berätta om den lektion vi var med på: hur skulle du beskriva stämningen, arbetsron och arbetsklimatet?
2. Berätta hur du arbetar för att få med alla elever under lektionen? Kan du ge exempel på strategier från lektionen vi just var med på?

Individanpassning, variation och utmaning

3. Berätta om arbetsformen som valts för lektionen: varför har just detta valts?
4. Berätta hur du gör för att alla elever ska få det stöd och de utmaningar som de behöver? Ge exempel från lektionen.

Tydlighet i mål, innehåll och struktur.

5. Beskriv det sammanhang lektionen ingår i: finns det ett övergripande tema? Vad gjorde ni på lektionen innan och vad är planerat för nästa lektion?
6. Beskriv lektionens syfte. Uppnåddes det syftet?

Uppföljning, återkoppling och reflektion

7. Berätta hur du använder resultat från uppföljning och utvärdering i planering och genomförande av kommande lektioner. Kan du ge exempel på detta från lektionen?

Frågor till lärare (gruppintervju)

Notera att följande intervjufrågor är avsedda att ge underlag för bedömning av de specificerade områdena. Det är dock nödvändigt att varje projekt anpassar strukturen för intervjuerna efter vad som lämpar sig i det specifika projektet.

Trygg, stödjande och uppmuntrande lärandemiljö

1. Berätta om klimatet i klassrummet. Hur gör ni för att alla elever ska trivas och få arbetsro i klassen?
2. Beskriv senaste gången ni skulle ha en gemensam diskussion eller redovisning i klassrummet. Är alla elever aktiva, pratar och ställer frågor eller är det bara vissa? Beskriv hur ni agerar i en sådan situation.
3. Berätta hur ni arbetar för att få med alla elever under lektionen. Hur agerar ni om ni ser elever som verkar var passiva eller oengagerade?

Individanpassning, variation och utmaningar

4. Ge exempel på era elevers intressen och erfarenheter och hur ni anpassar undervisningen med tanke på det. Hur håller ni er kännedom om eleverna uppdaterad?
5. Beskriv hur ni anpassar undervisningen med tanke på elevernas olika kunskapsnivåer. Hur håller ni er kännedom om eleverna uppdaterad?
6. Berätta hur ni arbetar för att stimulera elever som har lätt för att nå målen. Ge exempel på utmaningar eller liknande för att utmana dessa elever.
7. Berätta hur ni agerade senaste gången ni märkte att en elev var osäker på sin förmåga eller tvivlade på sig själv.
8. Berätta hur ni arbetar med elever som har svårt att nå målen. Beskriv hur ni utformar och genomför undervisningen för att stödja dessa elever.

Tydlighet i mål, innehåll och struktur.

9. Hur kommunicerar ni mål och innehåll med en lektion/serie av lektioner till eleverna? Beskriv en sådan situation.
10. Beskriv hur ni stämmer av att eleverna förstår vad de ska arbeta med. Hur agerar ni om ni noterar att någon har missuppfattat syftet med en uppgift eller serie uppgifter?

Uppföljning, återkoppling och reflektion över lärandet

11. Berätta om hur ni följer upp enskilda elevers kunskapsutveckling inom ramen för ert ämne. Hur återkopplas och kommuniceras detta med eleverna? Beskriv sådana situationer.

12. Beskriv hur ni följer upp de sammantagna resultaten av er undervisning. Vilka möjligheter har ni att reflektera över dessa på egen hand och tillsammans?
13. Kommunicerar ni med skolledningen om undervisningen och elevernas resultat? Beskriv hur detta sker.

Frågor till rektor

Notera att följande intervjufrågor är avsedda att ge underlag för bedömning av de specificerade områdena. Det är dock nödvändigt att varje projekt anpassar strukturen för intervjuerna efter vad som lämpar sig i det specifika projektet.

1. Berätta hur du arbetar för att för att alla elever ska känna sig trygga och uppmuntrade i skolarbetet.
2. Berätta hur du arbetar för att följa upp elevernas kunskapsutveckling på individ, klass- och skolnivå.
3. Berätta hur ni på skolnivå arbetar för att alla elever ska nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Ge exempel på insatser för att såväl stödja som utmana elever utifrån deras respektive behov.
4. Berätta om den senaste gången du tog del av undervisning i [ämnet]. Beskriv vad du tog del av och vad du använde den informationen till.
5. Beskriv hur du håller dig informerad om lärarnas planering av och det faktiska genomförandet av undervisningen?
6. Har du organiserat och avsatt tid för lärarna att få reflektera över undervisningen och dess resultat, enskilt och tillsammans med andra? Beskriv senaste gången det hände.
7. Ser du behov av att förbättra undervisningens kvalitet för att kunna höja elevernas kunskapsresultat? Beskriv hur detta skulle kunna åstadkommas.